

6. Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV / Відомості Верховної Ради України. 2006. № 30. Ст.260.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

Дрогозюк Крістіна Борисівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ

Протягом дев'яти місяців українське судочинство намагається ефективно працювати в умовах воєнного стану через збройну агресію російської федерації. Не зважаючи на тривалі зусилля ворога знищити Україну як державу, вітчизняні науковці та правозахисники продовжують шукати способи модернізації та реформування судочинства з метою спрощення доступу до правосуддя навіть у воєнний час.

В умовах сьогодення, коли багато громадян виїхало за кордон з метою захисту свого життя, а також урахуванням небезпеки, викликані майже щоденними ракетними обстрілами, доцільно говорити про необхідність розширення можливостей дистанційного правосуддя задля збереження здоров'я та життя учасників справи та працівників суду.

Питання можливості впровадження дистанційного правосуддя набуло особливого значення ще навесні 2020 року, коли весь світ був стурбований швидким поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19).

Саме тоді Верховна Рада України прийняла закони, які надали можливість реалізувати право учасникам справи брати участь в судових засіданнях дистанційно, тим самим реалізуючи своє право на справедливий судовий розгляд. Державна судова адміністрація розробила порядок проведення

відеоконференцзв'язку під час судового засідання за участі сторін поза межами приміщення суду за допомогою використання системи EasyCon, Zoom або інших доступних для суду та учасників судового процесу засобів, що забезпечують проведення судових засідань в режимі відеоконференцзв'язку.

Такий механізм проведення судових засідань в дистанційному форматі, без присутності учасника справи в залі судового засідання, допоміг нормалізувати здійснення правосуддя в умовах карантину. Проте практика показує, що умови воєнного стану перешкоджають реалізувати права осіб на розгляд їх справи судом навіть у такий спосіб[1].

24 квітня 2022 року у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону № 7316 «Про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану)»[2]. Проектом було запропоновано внести зміни до ЦПК щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану, зокрема, запровадити:

- можливість виконувати повноваження секретаря судового засідання у режимі відеоконференції (дистанційно);

- можливість додаткового повідомлення учасників судового процесу про розгляд справи будь-якими можливими засобами, на всі відомі засоби комунікації (телефонограма, СМС повідомлення, електронна пошта, повідомлення у месенджерах тощо) та через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України;

- розширити сфери застосування письмового провадження при розгляді судових справ у судах всіх юрисдикцій (без виклику учасників справи та без проведення судового засідання на підставі наявних у суду матеріалів).

- *А також запропоновано поширення на період дії воєнного чи надзвичайного стану особливостей розгляду судових справ аналогічних тим, які застосовувалися у зв'язку із введенням карантину з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19):*

- учасники справи, їх представники можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів; ризики технічної неможливості участі в відеоконференції поза межами приміщення суду, переривання зв'язку тощо несе учасник справи;

- в разі виникнення обставин, які зумовлюють загрозу життю, здоров'ю та безпеці учасників судового процесу, зазначені учасники судового процесу можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника судового процесу здійснюється із застосуванням електронного підпису.

При цьому, справи у судах першої, апеляційної та касаційної інстанцій, провадження у яких відкрито до введення воєнного чи надзвичайного стану, запропоновано розглядати з урахуванням особливостей, передбачених ЦПК України для розгляду справ під час дії воєнного або надзвичайного стану.

Не заважаючи на доцільність запропонованих змін до ЦПК України, Законопроект № 7316 було відхилено та знято з розгляду. Разом з тим, навіть у разі прийняття вищезгаданого законопроекту, здійсненню судочинства у дистанційному форматі заважає багато інших викликів.

Наразі суди, які розташовані на відносно безпечних територіях, продовжують розгляд справ. Враховуючи те, що в умовах воєнної агресії особиста участь у судовому засіданні може бути небезпечною для учасників справи, суди здебільшого задовольняють клопотання учасників справи про участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду, якщо наявна відповідна технічна можливість.

Першою проблемою є те, в умовах воєнного стану в Україні відсутнє повністю безпечне місце, щодня майже у кожній області нашої держави лунають повітряні тривоги, що в свою чергу передбачає необхідність працівників суду та учасників справи переміститись в укриття. Таким чином, під час повітряних тривог потрібно переривати судові засідання. Можливість передбачити кількість

та тривалість вимушених переривань неможливо, тому зазначена проблема потребує свого подальшого дослідження та вирішення з урахуванням імперативних засад судочинства та необхідності забезпечення безпеки працівників суду та учасників справи.

Крім цього, щоденна небезпека вимагає розширення технічних та нормативних можливостей дистанційного судочинства з метою надання можливості брати участь в судових засіданнях дистанційно не лише учасникам справи, але й суддям.

Поки розширення можливостей застосування дистанційного судового розгляду перебуває на стадії розробки потрібно використовувати ресурси «Електронного суду». Зазначена підсистема після реєстрації у власному Електронному кабінеті дозволяє учасникам справи та їх представникам подавати документи до суду, отримувати документи, знайомитись з матеріалами справи тощо.

Однак, варто зазначити, що, *другою проблемою* є те, що наразі далеко не всі суди України приєднались до підсистеми «Електронний суд», що в свою чергу уповільнює застосування можливостей та ресурсів цієї підсистеми.

Разом з тим, у дистанційного судочинства, окрім вищезазначених викликів, з'явилась *третьою проблемою* – масове відключення електроенергії, що взагалі унеможлиблює здійснення правосуддя у режимі відеоконференцзв'язку (дистанційно).

Воєнний стан вніс зміни у процес розгляду цивільних справ, адже навіть в умовах збройної агресії робота судів не може бути припинена задля недопущення обмеження конституційного права особи на судовий захист.

Нововведення, які запроваджуються у судочинстві задля ефективної роботи повинні бути направлені не тільки на забезпечення справедливого та своєчасного розгляду справи, а й на забезпечення безпеки життя та здоров'я учасників справи, працівників суду та суддів.

Формально введення в дію правового редиму воєнного стану не впливає на процес здійснення судочинства. Зокрема, відповідно до ст. 26 Закону України

«Про правовий режим воєнного стану» скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства в умовах воєнного стану забороняється. Водночас на практиці забезпечити безперебійну роботу судів в період війни вкрай важко.

В умовах сьогодення, режим роботи кожного конкретного суду визначається окремо в залежності від того, яка ситуація склалась у регіоні там де суд розташований. В разі неможливості прибуття до судового засідання особа має право подати клопотання про відкладення судового засідання або про участь в судовому засіданні у режимі відеоконференції.

Список використаних джерел:

1. Катерина Чернілевська. Особливості здійснення судочинства в умовах воєнного стану / Катерина Чернілевська. 2022. URL.: https://jurliga.ligazakon.net/news/211140_osoblivost-zdysnennya-sudochinstva-v-umovakh-vonnogo-stanu.
2. Проект Закону про внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства України, Цивільного процесуального кодексу України та Господарського процесуального кодексу України (щодо здійснення судочинства в умовах воєнного чи надзвичайного стану) // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. GOV.UA. 2022. URL.: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39489>.

Захарова Олена Семенівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного процесу НН Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ ВІДНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відновлення втраченого судового провадження у справі регулюється статтями 488 – 495 Розділу X ЦПК України. Не зважаючи на те, що такий порядок вирішення конфліктів був передбачений ще ЦПК України 1963 року (додаток №3